

Vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti

Vlaho Kovačević*
vkovacevic@ffst.hr

UDK: 316.644:[008+32
124.5:23/28
141.144:23/28

Izvorni znanstveni rada / Original scientific paper
Primljeno: 17. veljače 2014.
Prihvaćeno: 17. lipnja 2014.

Ovaj rad se bavi analizom dinamike društvenih promjena vrijednosnog prostora osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti i obrazaca ponašanja. Vrijednosna orijentacija u odnosu prema osobnim i društvenim dimenzijama kršćanskih vrijednosti povijesno je u jednom dugom razdoblju izravno povezana s autoritarizmom na političkom području i tradicionalizmom na kulturnom planu. Zato će tek Drugi vatikanski sabor (1962-1965) vrijednosnu orijentaciju prema osobnim i društvenim dimenzijama kršćanskih vrijednosti zaključiti neprihvatanjem autoritarizma na političkom području, tradicionalizma na kulturnom planu, otvorivši mogućnost na političkom području za kršćanski personalizam. U tom smislu vrijednosna orijentacija u odnosu prema osobnim i društvenim dimenzijama kršćanskih vrijednosti pretpostavlja povijesnu i društvenu mogućnost za političku i kulturnu transformaciju vrijednosnih orijentacija. Time doprinosi mogućnosti skidanja ideološkog tradicionalizma na kulturnom i političkom planu u strukturi osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti i odbacivanju autoritarnosti kao dijela kulture i politike tradicionalizma.

Ključne riječi: vrijednosna orijentacija, kršćanske vrijednosti, personalizam, duhovna globalizacija, angažirani stvaralac.

* Dr. sc. Vlaho Kovačević, viši asistent na Odsjeku za sociologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, Sinjska 2, 21000 Split.

Uvod

Vrijednosna orijentacija prema kršćanskim vrijednostima, nakon propasti socijalizma u Hrvatskoj nadilazi »određeni trend koji kombinira retradicionalizaciju i modernizaciju osnovnih vrijednosnih orijentacija«. ¹ U ovom radu zato pristupamo vrijednosnoj orijentaciji prema kršćanskim vrijednostima kao drugoj i drukčijoj razini života od ideologizacije religijskog fenomena. Možemo je nazvati personalistički usmjerenom vrijednosnom orijentacijom u odnosu na kršćanske vrijednosti.

U suprotnom vrijednosna se orijentacija u odnosu na osobne i društvene dimenzije kršćanskih vrijednosti povezuje s pojednostavljenim povratnim utjecajem svjetonazora u ideologijsko-političkoj sferi. Nedvojbeno se tim vrijednosna orijentacija u odnosu prema osobnim i društvenim dimenzijama kršćanskih vrijednosti unutar ideologijsko-političke sfere retradicionalizira ili modernizira procesom tradicionalizacije i sekularizacije. U tom smislu ovaj rad ne kombinira retradicionalizaciju i modernizaciju osnovnih vrijednosnih orijentacija u razumijevanju vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Prednost daje dubljem sadržaju i značenju ontološke istine religijskog fenomena u razumijevanju vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti.

Pristup korišten u ovom radu polazi od teorijske elaboracija pojma vrijednosne orijentacije koja uključuje

»opće principe ponašanja, mišljenja i djelovanja pomoću kojih se teži ostvarenju određenih ciljeva, dok vrijednosti predstavljaju same te ciljeve ili ideje koje se želi ostvariti.«²

Teorijska elaboracija pojma vrijednosti polazi od Rokeachove definicije vrijednosti koja ističe dvije važne funkcije vrijednosti:

»Vrijednost je trajno vjerovanje da je specifičan način ponašanja ili cilja egzistencije osobno ili društveno poželjniji u odnosu od suprotnog ili obratnog načina ponašanja ili cilja egzistencije.«³

Prva funkcija podrazumijeva vrijednosti kao *norme ponašanja*, a oni mogu biti osobna i/ili društvena norma ponašanja. Druga *motivacijska* funkcija vrijednosti podrazumijeva izbor između konkurencije želja, vjerovanja i ciljeva egzistencije.

U pristupu analizi epistemološko-teorijskih zaključaka vrijednosti razlikujemo dva tipa vrijednosti. Primjenjujući teoriju vrijednosti Milтона Rokeacha

¹ Duško SEKULIĆ, Vrijednosno-ideološke orijentacije kao predznak i posljedica društvenih promjena, *Politička misao*, 48 (2011) 3, 35-64, 35.

² Radin FURIO, Sustavi vrijednosti, u: Vlasta ILIŠIN, Furio RADIN, Helena ŠTIMAC, Srdan VRCAN (ur.), *Ogledi omladine osamdesetih*, IDIS, Zagreb, 1990, 21-60, 22.

³ Usp. Milton ROKEACH, *The Nature of Human Values*, New York, Free Press, 1973, 5.

koji naglašava postojanje dvaju tipova (dviju vrsta) vrijednosti – instrumentalni (poželjni ili idealizirani načini ponašanja) i terminalni (poželjna krajnja stanja ili ciljevi egzistencije), a koja su, iako međusobno povezana, ipak organizirana u posebne sustave.⁴ U tome smislu koristimo pojam »vrednote« za ono što Ro-keach naziva »terminalna« ili Hilmann,⁵ »temeljna vrijednost«, dok za »instru-mentalne vrijednosti«, odnosno »vrijednosne orijentacije«, koristimo pojam »vrijednost«.

Za razliku od vrijednosti koje su u krajnjoj liniji ciljevi, vrijednosne orijen-tacije – kao što su personalizam, tradicionalizam, modernizam, autoritarizam i liberalizam – su opći principi ponašanja, mišljenja i djelovanja pomoću kojih se teži ostvarenju ciljeva. Navedene vrijednosne orijentacije možemo definirati uže i šire. Odatle

»vrijednosna orijentacija – u užem smislu – jest interes prema pojedinim ve-ličinama kao nositeljima vrijednosti, odnosno prema njihovim vrijednosnim sadržajima. (...) U širem smislu, to je cjelina (više ili manje kongruentna) inte-resa i stavova prema pojedinim vrijednostima, odnosno skupinama vrijednosti aktualnima u društvenim procesima određenog društva.«⁶

Personalistička vrijednosna orijentacija, u odnosu na kršćanske vrijednosti, polazi od

»prvenstva ljudske osobe nad materijalnim nužnostima i kolektivnim uređenji-ma koja podržavaju njezin razvoj«.⁷

U ovom radu zato krećemo od Mounierova personalističkog pokreta⁸ koji je sebe razumijevao kao angažirani dijalog između individualizma i komuni-tarizma. Mounierova socioantropološka narav i politička funkcija proizlazi iz posvemašnje fizionomije osobne duhovnosti kao temeljnog činitelja koji daje odlučujuću smisao životu, kako bismo ponovno zadobili utemeljen ljudski od-nos – kako međusobno tako i prema sebi samom.

Pristup teorijskoj i sadržajnoj eksplikaciji pojma kršćanske vrijednosti ra-zlikuje dvije razine kršćanskih vrijednosti: a) opće, humane vrijednosti koje su ujedno i vrijednosti kršćana i b) tipično kršćanske vrijednosti.⁹ Prva bi razina za biblijsku podlogu imala starozavjetnu antropologiju, u čijem je središtu čovjek kao slika Božja (Post 1, 26), što je s polazišta teološke antropologije »zajednički nazivnik« za sve ljude, a druga pak onu novozavjetnu, tj. »novog čovjeka« (Ef 4, 24), što je »zajednički nazivnik« za sve krštene ljude.

⁴ Isto, 27.

⁵ Usp. Karl Heinz HILLMANN, *Wertwandel. Zur Frage soziokultureller Voraussetzungen alter-nativer Lebensformen*, Darmstadt, Wissenschaftliche Gesellschaft, 1989.

⁶ Stanko PETKOVIĆ, Vrijednosne orijentacije prema društvenim promjenama i metodologija njihova mjerenja, *Revija za sociologiju*, 6 (1976) 1, 53-65, 54.

⁷ Paulette MOUNIER, *Ceuvres de Mounier*, I. svezak, Paris, Éditions du Seuil, 1961, 483.

⁸ Isto.

⁹ Usp. Josef FUCHS, *Etica cristiana in una società secolarizzata*, Edizioni Piemme, Rim, 1984, 29-38.

U personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji odnos spram kršćanskih vrijednosti solidarnosti, dostojanstva ljudske osobe, općeg dobra nije instrumentalan. Općenito govoreći, kršćanske vrijednosti nisu sredstvo »vrijednosne orijentacije« koja postaje samo ukras arhitektonike sustava, njegova obrana i zaštita od svakog oblika kritičke refleksije. Solidarnost, dostojanstvo ljudske osobe, opće dobro su u kršćanstvu vrednote, tj. same po sebi cilj, a ne sredstvo, jer je solidarnost, dostojanstvo ljudske osobe, opće dobro u *kršćanskoj antropologiji jedan od načina konkretizacije* sebedarne ljubavi koja proizlazi od samog Boga.¹⁰

»Stoga kršćanski pojam ljudskog samoostvarenja bez i mimo logike križa nije zamisliv. Bez te logike križa za kršćanina nisu razumljivi ni ispravni međuljudski odnosi, budući da je križ u svojoj najdubljoj srži *agape*, tj. sebedarna ljubav.«¹¹

Zato i svi međuljudski odnosi nekog kršćanina, da bi se zvali kršćanskima, moraju biti ljubav.

1. Teorijski okvir vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti

Vrijednosne orijentacije, u odnosu prema kršćanskim vrijednostima, imaju snažnu usmjeravajuću funkciju u pogledu ponašanja, zauzimanja bitnih pozicija osobe i zajednice u odnosu na relevantne društvene probleme, djelujući na svakodnevicu. Osobitost je položaja kršćanskih vrijednosti u personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji u sadržajnoj definiciji religije i fenomenologijskom shvaćanju religije, što stremljeva razumijevanju biti religije, zahvaćajući njenu neponovljivu osobnost među drugim društvenim pojavama. Time u razumijevanju kršćanskih vrijednosti polazimo od ontološko-teološko-teorijskog stajališta o otvorenom povijesnom procesu čovjekova odnosa prema kršćanskim vrijednostima. Zato se ispod kršćanskih vrijednosti, kao temeljnih vrijednosti vidljivog procesa specifičnih načina ponašanja ili egzistencije, otkriva tzv. neka vrsta unutrašnje ili duhovne globalizacije.¹² Ovu globalizaciju razumijevamo kao nedostignutu paradigmu na koju prislanjamo vrijednosti i procjenjujemo stupanj i obujam njihove realizacije.¹³

Prema tome, kršćanske vrijednosti, s jedne strane, pružaju mogućnost da u interakciji s drugima obogate vlastito osobno i društveno iskustvo kako pojedinca tako i zajednice putem načina ponašanja ili ciljeva egzistencije u osobnim i društvenim procesima socijalizacije i internalizacije. To je moguće

¹⁰ Usp. Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest*, Split, Crkva u svijetu, 2010, 243.

¹¹ *Isto*, 242.

¹² Usp. BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate. Enciklika o cjelovitom ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29.VI.2009), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2009, br. 42.

¹³ Usp. Esad ĆIMIĆ, *Drama a/teizacije*, Zagreb – Sarajevo, Šahinpašić, 2006.

ukoliko budemo svjesni, prema Benediktu XVI., one antropološke i etičke duše koja iz dubinâ usmjeruje globalizaciju prema svome cilju, a to je solidarno očovječenje.¹⁴

U razumijevanju kršćanskih vrijednosti zato transdisciplinarno pristupanje pojmu i društvenoj pojavi solidarnosti pridonosi produbljanju pojma solidarnosti kao vrednote, a ona se razumije kao poželjni koncept koji se ne može izravno promatrati, ali se očituje u moralnom govoru i važan je u oblikovanju stavova.

»Za heurističke potrebe te koncepte razumijevamo kao hipotetske konstrukte koji ograničavaju stavove.«¹⁵

Termin vrednote, odnosno temeljnih vrijednosti, zato moramo diferencirati od instrumentalnih vrijednosti upotrebljavajući vrednote kao opću oznaku za vrijednosni kriterij, odnosno vrijednost po sebi.

»Najkraće rečeno, vrednote su osmišljene u samima sebi te, kao takve, tvore svrhu i motiv ljudskog djelovanja.«¹⁶

Za razliku od instrumentalnih vrijednosti

»najviše prihvaćene vrednote nose u sebi univerzalno značenje i pokazuju se dublje uronjenima u svijest, jer čine bit integriteta čovjeka kao čovjeka: pokazuju snažnu interioriziranu moralnu svijest.«¹⁷

Zbog toga pokazuju neku vrstu unutrašnje ili duhovne globalizacije, koja se ne temelji na instrumentalnim vrijednostima već na dubini ljudskog bića. U tom smislu Benedikt XVI. govori o »solidarnom očovječenju« kao »duši koja iz dubinâ usmjeruje globalizaciju«,¹⁸ a ona ima odlučno značenje i značaj zahtjeva na koji se intelektualac ne može oglušiti.¹⁹

Zato personalistička vrijednosna orijentacija, u odnosu prema kršćanskim vrijednostima, opće-humane vrijednosti pretpostavlja i dodatno potiče na njihovo usvajanje i oživotvorenje ne zanemarujući odlučujuću ulogu »ludosti križa« (1 Kor 1, 14) u toj antropologiji, po čemu i sama ta antropologija postaje specifična, kršćanska vrijednost. Križ za kršćane nije neka instrumentalna vrijednost, ponuđena isključivo za individualnu upotrebu radi osobnog spasenja, nego je to kršćanska logika osobnog i zajedničkog mišljenja i djelovanja. Zato vrijednosti – koje ne samo misterijski, nego i logički proizlaze iz logike križa i

¹⁴ Usp. Benedikt XVI., *nav. dj.*, br. 42.

¹⁵ Jan W. van DETH, Elinor SCARBOROUGH, *The Impact of Values*, Oxford, Oxford University Press, 1995, 46.

¹⁶ Špiro MARASOVIĆ, Život uživo – kako i zašto?, u: Bože VULETA, Ante VUČKOVIĆ (ur.), *Odgovornost za život*, Split, Franjevački institut za kulturu mira, 1999, 45-62, 46.

¹⁷ Mladen LABUS, Društvene vrednote i religioznost, *Sociologija sela*, 43 (2005) 4, 837-853, 837.

¹⁸ Usp. Benedikt XVI., *nav. dj.*, br. 42.

¹⁹ Usp. Esad ĆIMIĆ, *Iskušenja zajedništva*, Sarajevo, Did, 2005, 192.

koje su kao takve djelotvorne u društvenom angažmanu kršćana – jesu kršćanske vrijednosti.²⁰

U našem socijalnom prostoru vrijednosna orijentacija u odnosu prema kršćanskim vrijednostima povijesno je u jednom dugom razdoblju izravno povezana s autoritarizmom na političkom području, a na kulturnom području s tradicionalizmom. Teorijski okvir vrijednosne orijentacije prema kršćanskim vrijednostima stoga se počesto razumijeva u smislu pojednostavljenog povratnog utjecaja rezultata svjetonazora čvrsto utemeljena u sintezi racionalnog, običajnog, religijskog, zakonomjernog itd.²¹ Vrijednosna orijentacija unutar institucionalizirane, ideologijske stvarnosti je više ili manje određena stanjem društvene svijesti prema kršćanskim vrijednostima. Time ne može zahvatiti pitanje o smislu autentične egzistencije, a da pri tome ne nameće određeni svjetonazor.²²

Odatle u ovom radu jedna personalistička i pluralistička impostacija unutar povijesno-socijalno-teološko-filozofsko-kulturnog *horizonta* u kojem se reflektiraju (prelamaju) svi problemi novog povijesno-bitkovnog statusa kršćanskih vrijednosti u kontekstu suvremenog svijeta. Kako u smislu duhovnog bogaćenja, čiji su korijeni različiti, a tvorbe prožimajuće, tako i suprotstavljajući se procesu subjektivizacije vrijednosne orijentacije u odnosu prema kršćanskim vrijednostima (važan je subjektivan doživljaj, a ne objektivan sadržaj).

Potonje teorijsko uporište omogućava pristup vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima koji nisu izravno ideološki i jednostran pristup – slično kao što nam je omogućen pristup modernitetu unutar poučne deideologizacije. Zato vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti traže osobnost religioznog objekta, *u-osobljenost* Božju u svakoj jedinki.²³ Prije svega, ona je posvemašnja fizionomija osobne duhovnosti. Ovo samonastajanje najvlastitije osobnosti je temeljni činitelj bitnih dimenzija ili čimbenika vrijednosne orijentacije u odnosu prema kršćanskim vrijednostima, a to daje odlučujući smisao životu, kako bismo ponovno zadobili utemeljen ljudski odnos – kako međusobno tako i prema vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima.

U suprotnom, vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti, povezane sa svjetonazorom u ideologijsko-političkoj sferi retradicionaliziraju se ili moderniziraju udaljavajući se od osobne dimenzije religiozne jezgre *u-osobljenosti* Božje u svakoj jedinki. Pri tome se vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti unutar ideologijsko-političke sfere retradicionaliziraju ili moderniziraju procesom detradicionalizacije i sekularizacije pretvarajući se u socijalnu ljušturu ispunjenu isuviše prolaznim političkim sadržajima.²⁴ *Što pokazuje raskorak između religiozne orijentacije i kršćanskih vrijednosti u novije vrijeme u*

²⁰ Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest*, Split, Crkva u svijetu, 2010, 241-243.

²¹ Usp. Čimić, *Iskušenja...*, 177.

²² Usp. *isto*.

²³ Usp. *isto*, 181.

²⁴ Usp. Esad ČIMIĆ, *Drama a/teizacije*, Zagreb – Sarajevo, Šahinpašić, 2006, 163.

hrvatskoj mladenačkoj religioznosti, s jedne strane izložene procesu retradicionalizacije, a s druge strane, utjecajima zbog kojih je religiozna i konfesionalna pripadnost vjerskim zajednicama jako sekularizirana?

Pritom se događa, s jedne strane, da se konzervira ono što je već realizirano i njegova se mjera nameće novoj povijesnoj zbilji, a s druge strane čovjek gubi kolektivno pamćenje u kojem individua nalazi vlastiti identitet.²⁵ Zato će tek Drugi vatikanski sabor (1962-1965) unijeti preokret unutar sadržaja i značenja vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti, otvorivši mogućnost za kršćanski personalizam.

»Tragovi toga obrata mogu se naći mjestimice u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu, ali prije svega u Deklaraciji o vjerskoj slobodi.«²⁶

Personalistička vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti pretpostavljaju povijesnu i društvenu mogućnost za društveno djelovanje i kulturnu transformaciju vrijednosnih orijentacija prema kršćanskim vrijednostima. Sociokulturno se ova transformacija događa unutar društvenih uvjeta povijesnih procesa osobnih promjena (ideja, vjerovanja, uvjerenja, spoznaja itd.), s posebnom usmjerenošću na odnos tradicionalnih i modernih vrijednosti. Sociostrukturalno se ova transformacija događa unutar društvenih uvjeta povijesnih procesa i društvenih promjena (društvenih odnosa i poredaka), s posebnom usmjerenošću na odnos autoritaritarnih i liberalnih vrijednosti.

Značenje vrijednosnih orijentacija i kršćanskih vrijednosti ukazuje na višedimenzionalni sociokulturni i sociostrukturalni okvir vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Ovaj višedimenzionalni okvir traži mogućnost za nadvladavanje polarizacije između osobnih i društvenih kršćanskih vrijednosti unutar tradicionalnih ili modernih značajki i autoritarno ili liberalnih značajki. Ovome valja dodati i to da se u ovom radu, prema Emanuelu Mounieru,²⁷ vrednuje i pozitivno naglašava antropološka i egzistencijalna dimenzija vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Sukladno tome, ovaj rad ukazuje na mogućnost za političku i kulturnu transformaciju vrijednosnih orijentacija i kršćanskih vrijednosti.

Emmanuel Mounier i njegova grupa okupljena u personalističkom pokretu *Esprit* ovome su poticajan primjer političke i kulturne transformacije vrijednosnih orijentacija i kršćanskih vrijednosti.²⁸ Prema E. Mounieru i J. Maritainu,²⁹ vrijednosne orijentacije i kršćanske vrijednosti imaju mogućnost prevladavanja

²⁵ Usp. Esad ĆIMIĆ, *Dogma i sloboda, Otvoreno društvo i zatvorena svijest*, Beograd, NIRO Književne novine, 1985, 108-109.

²⁶ Željko MARDEŠIĆ, Crkva, liberalizam i modernitet, u: Hans-Georg FLECH (ur.), *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj*, II. dio, Zagreb, Zaklada Friedrich Neumann, 1999, 447-459, 453.

²⁷ P. Mounier, *nav. dj.*, 523.

²⁸ Usp. Emmanuel MOUNIER, *Le personalisme*, Paris, Les Presses universitaires de France, 1949.

²⁹ Usp. Jacques MARITAIN, *La personne et le bien commun*, Paris, 1947.

identifikacije pojedinaca s vrijednosno-ideološkim »fragmentarnim«³⁰ prostorom liberalističkog individualizma i komunitarnog kolektivismu. Nedvojbeno i na praktičnom i na teorijskom ekonomskom, političkom i kulturnom području vrijednosnih odnosa, procesa i poredaka.

Primjena navedene personalističke vrijednosne orijentacije otvara mogućnosti za uvid u promjene sadržaja i značenja kršćanskih vrijednosti, te širi uvid u pojedine dimenzije i njihovu međusobnu povezanost unutar kršćanskih vrijednosti. Višedimenzionalan pristup vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima razlikuje višeznačnost i mnogovrsnost antropologijskih korijena mnogih fenomena – individualnih (komponente vrijednosnog odnošenja) i društvenih (faktor okruženja) – a oni ne mogu a da ne izazovu različite, čak suprotne odgovore prema kršćanskim vrijednostima. Odatle i razlikovanje između trajnog i/ili promjenjivog karaktera vrijednosti, a ono dovodi do odvojenosti između promjenjivog karaktera vrijednosti od trajnog karaktera vrijednosti – tipova vrijednosnih orijentacija.

»Ako se ta odvojenost i može opravdati na metodološkoj i analitičkoj razini, manje je opravdana i ne bez opasnosti na razini sinteze gdje se čovjek pita o najdubljim motivima svojega istraživanja te o ljudskim posljedicama novih stečenih znanja, na osobnoj i socijalnoj razini.«³¹

Spomenuto se odvajanje između promjenljivog i trajnog karaktera kršćanskih vrijednosti na poseban način otkriva upravo u procesu retradicionalizacije i modernizacije vrijednosnih orijentacija spram kršćanskih vrijednosti unutar društveno političkih procesa. Procesu koji udaljavaju kulturnu i društvenu dimenziju kršćanskih vrijednosti od trajnog karaktera utemeljenog na dubljem sadržaju i značenju ontološke istine religijskog fenomena. Vrijednosna orijentacija se time unutar vrijednosno-ideološke kulturne i političke dimenzije kršćanskih vrijednosti retradicionalizira ili modernizira procesom detradicionalizacije i sekularizacije. To pokazuje raskorak između vrijednosno tradicionalne orijentacije, s jedne strane, izložene procesu retradicionalizacije, a s druge strane, vrijednosne modernističke orijentacije, izložene procesu sekularizacije.³²

³⁰ FRANJO, *Lumen Fidei – Svjetlo vjere. Enciklika o vjeri* (29.VI.2013), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2013, br. 57.

³¹ IVAN PAVAO II., *Science and the Future of Mankind. Adress to the Pontifical Academy of Sciences* (13.11.2000), www.disf.org/en/documentation/001113_PASC.asp (30.06.2014).

³² Usp. Vlasta ILIŠIN, Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata. Uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas, *Sociologija i prostor*, 46 (2008) 3-4, 221-240, 225.

2. Metodološki okvir vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti

Temeljne hipoteze ovog rada polaze od stanovitog tipa vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Prva hipoteza vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti ne dijeli sudbinu tradicije u liku kolektivismu, kao ni sudbinu modernosti, koja također, proizvodi vrijednosnu orijentaciju i kršćanske vrijednosti, ali u liku individualizma. Druga hipoteza pretpostavlja da vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti, slijedeći nauk Drugoga vatikanskog sabora, pružaju mogućnost personalističke vrijednosne orijentacije koja razlikuje »temeljne vrijednosti« od »instrumentalnih vrijednosti« u određivanju vrijednosne orijentacije. Slijedeći nauk Drugoga vatikanskog sabora pruža se mogućnost vrijednosne orijentacije koja ne polazi od osobnog vrijednosno-ideološkog područja kulture (tradicionalizam-modernizam) ili poželjnih društvenih poredaka društveno vrijednosno-ideološkog područja društvenog djelovanja (autoritarizam-liberalizam).

Sociokulturni i sociostrukturalni okvir personalističke vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti i samo društveno djelovanje u odnosu na religijski fenomen unutar te strukture bolje je zamisliti kao neko sredstvo ili kulturološki oblik nego kao društvenu ustanovu.³³ Ujedno time ima posebno značenje i nastaje kao zahtjev za brigom i odgovornošću, dostojanstva ljudske osobe i općeg dobra. Iz toga dalje slijedi da vrijednosna orijentacija kršćanskih vrijednosti traži od intelektualaca

»ponajprije taj zadatak da preispituju osnovne ciljeve i smisao društvenog, pa i znanstvenog (shvaćenog u pozitivnom smislu riječi znanosti) djelovanja, tj. da ugrađuju stanovite etičke nazore i principe u društvenu akciju.«³⁴

Ovaj zadatak mogu obaviti samo angažirani intelektualci, ispunjeni kritičkim nabojem prema vrijednosnoj orijentaciji u odnosu na kršćanske vrijednosti i društvo i tako ih iznova potiču na otkrivanje »zapretane umnije i čovječnije mogućnosti«.³⁵

Personalistička vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti unutar sociokulturnog i sociostrukturalnog okvira imaju višak značenja koji nadilazi društvene činjenice. Ovaj višak značenja silno doprinosi vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima da postanu djelatan metodologijski uvjet sociologiji kao društveno-humanističkoj i kritičkoj »duhovnoj znanosti«.

³³ Usp. James Arthur BECKFORD, *Religione e società industriale avanzata*, Rim, Edizioni Borla, 1991; Jakov JUKIĆ, *Lica i maske svetoga. Ogleđi iz društvene religiologije*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1997, 216.

³⁴ Joseph BEN-DAVID, *Uloga znanstvenika u društvu*, Zagreb, Školska knjiga, 1986, 7.

³⁵ Usp. Čimić, *Iskušenja...*, 187.

»Za intelektualce čije je pripadništvo ovom tipu posve prirodno, karakteristična je vizija svijeta kao otvorenog projekta, pa se njihova nastojanja nadnose nad pukom empirijom, podjednako se uspješno opirući zavodljivosti operacionalizacije i zagrljaju pučine neostvarljivih snova.«³⁶

Ova vizija svijeta kao otvorenog projekta odbacuje relativističku tezu prema kojoj je između činjenica i vrijednosti nepremostiv jaz u smislu nemogućnosti prijelaza iz onoga što jest, na ono kako bi trebalo biti. Naime, sociologija ne može bez relevantnih društvenih činjenica, ali se uspješno othrvava navadi da je one zarobe.

»Njoj je inherentna ideja razmicanja okvira osobne i društvene slobode.«³⁷

Njena samosvijest nastaje kao kritička samosvijest društva i vrijednosne orijentacije odnosa prema kršćanskim vrijednostima o njima samima, čija je kruna stvaralačko rješenje.³⁸

»Sloboda kao odsuće svake uzročnosti tek ima stupiti na povijesnu scenu, pa time i na razinu socijalnih odnosa. Sloboda ovdje nije mogućnost biranja, nego moć kreacije. Sloboda će nam na koncu omogućiti ili našu propast ili personalističko jedinstvo čovječanstva.«³⁹

Personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima karakteristična je vizija svijeta kao otvorenog projekta, a on oslobađa potencije koje drijemaju u modernitetu, budući da njegova djelatna teorija svagda nosi višak značenja koji nadilazi činjenice i manjak udaljenih ideala i vrednota da budu povijesno djelatni. Jezik vizije svijeta kao otvorenog projekta je

»dovoljno egzaktno da ih ne bi udaljio od zbilje i nije oskudan u metaforama koje nisu samosvrha, nego traverze što premošćuju udaljenost od onog što je posve izvjesno, do onog što je zagonetno i po mnogo čemu odlučno za sljedeći epistemologijski iskorak.«⁴⁰

Epistemološko-teorijski iskorak ovog rada prikazuje sociokulturni i socio-strukturalni okvir vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Teorijsko razmatranje podrazumijeva interdisciplinarni pristup koji uključuje transdisciplinarnost koja ide izvan svojih disciplinarnih granica. Zato je i definiranje problema ovog rada i traženje njegova rješenja neovisno o disciplinama i izvan svojih granica.

»Tu se misli na integrativne procese koji znanstvenu metodu postavljaju na jednu višu razinu. Radi se o 'jakoj interdisciplinarnosti', metadisciplinarnosti, i novoj tendenciji prema 'jedinstvu znanja' koje se uspostavlja 'vertikalnom međuovisnošću među disciplinama'«⁴¹

³⁶ *Isto*, 191.

³⁷ *Isto*, 190.

³⁸ *Usp. isto*.

³⁹ *Isto*, 181.

⁴⁰ *Isto*, 191.

⁴¹ *Usp. Silvija MIGLES, Interdisciplinarni dijalog i socijalni nauk Crkve, Bogoslovska smotra, 83 (2013) 1, 15-35, 20.*

U personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima potrebno je nadići *multidisciplinarnost*, koja se ogleda kao poseban odnos u kojem se istražuje iz perspektiva pojedinih disciplina. Podjednako tako potrebno je nadići *pluridimensionalnost* uske disciplinarnosti kao suradnje među disciplinama koja se odnosi na kompatibilna područja znanja, radi boljeg poznavanja i jačanja discipline same.

»Zato ovaj rad ima za cilj pridonijeti interdisciplinarnim praksama na način da ukaže na mogućnosti intelektualne sinteze i nužnosti temelja koji se zahtijevaju za njezino ostvarenje.«⁴²

Otvaranje mogućnosti za sintezu vrijednosnih orijentacija i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti uzima u obzir ono što filozofija, antropologija, sociologija, religiologija, pa i teologija govore o pojedinim pitanjima. To znači da, osim neposrednog zapažanja, do minimalne »naučne artikulacije«⁴³ uspostavljamo treći član dijalektičke trijade. To je *filozofska sinteza* prethodna dva člana spoznaje, a ona smještava dosegnute spoznaje u šire eksplanatorne okvire u uvijek nove heurističke krugove. Njihovim neprestanim nadilaženjem se osvaja *cjelovita spoznaja* i *probija se* u horizont *povijesnog mišljenja*. Time se prevladava pozicija sociološke disciplinarnosti i ulazi u razumijevanje fenomenologije povijesno-antropološkog smisla čovjeka.⁴⁴

Istraživanje vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih aspekata kršćanskih vrijednosti vezano je uz modernitet i proces sekularizacije, kao i uz tradicionalizam i proces retradicionalizacije te može primijeniti kritičku metodu mišljenja, dijalektiku totaliteta, što traži unutrašnji pristup, iz konkretnog sklopa egzistencijala. Pritom dajemo konture nove paradigme personalističke vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih aspekata kršćanskih vrijednosti koja društvo potiče ne samo na opstanak religije nego i njezino usavršavanje *in vice versa*. Podjednako omogućavajući da kršćanske vrijednosti utječu na društvo – ne u smislu pojednostavljenog povratnog utjecaja – nego u smislu duhovnog bogaćenja, čiji su korijeni različiti, a tvorbe prožimajuće. Vanjska iskazivanja tih utjecaja provociraju sociološku imaginaciju prema iskoraku u dosad nepoznatim slojevima kršćanskih vrijednosti, koji su skriveni, a tako dragocjeni za odgonetanje ne samo kršćanskih vrijednosti nego i mnogih drugih duhovnih fenomena.

Transdisciplinarnost koja seže izvan svojih disciplinarnih granica nije osuđena »samo na postizanje djelomičnih istina koje ovise o događajima ili znanostima«.⁴⁵ Integrativni procesi znanstvenu metodu postavljaju na višu

⁴² *Isto*, 15.

⁴³ Esad ĆIMIĆ, Čovjek na raskršću. *Sociološki ogledi*, Sarajevo, Svjetlost, 1975, 5.

⁴⁴ Usp. Mladen LABUS, Sociolog religije i humanist Esad Ćimić, u: Nikola SKLEDAR (ur.), *Zbornik radova povodom 80 godina života*, Zadar, Sveučilište u Zadru, 2011, 73-89, 76.

⁴⁵ IVAN PAVAO II., *Fides et ratio – Vjera i razum, Enciklika o odnosu vjere i razuma* (14.IX.1998), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1999, br. 33.

razinu. Otvaraju nam vrijednosnu orijentaciju društva koja se očituje ne samo u ponudi stanovitih kristalizirajućih odnosa, procesa i poredaka (tradicionalizam-modernizam i autoritarizam-liberalizam). Njihova je zadaća uzeti u obzir ono što filozofija, antropologija, pa i teologija, govore o pojedinim pitanjima. Iz ovakvog pristupa premošćuje se toliko prisutan i neplodan hijatus pukog empirijskog istraživanja i formalno postavljene teorije.⁴⁶ To može dovesti do promjena unutar vrijednosne orijentacije tradicionalnog i modernog društva. Mogućnost ove promjene može sve dublje sezati kako na osobnoj tako i na razini skupine, ne preuzimajući samo ideje kršćanskih vrijednosti nego i njihov konkretan sadržaj.

3. Pokušaj nadilaženja polarizacije vrijednosnog prostora i kršćanskih vrijednosti

Postmoderna kriza »u kojoj nekadašnje ‘velike priče’, u koje spada svaka teorija o smislenosti cjeline ustupaju mjesto ‘malim pričama’, tj. individualnim i izdvojenim shvaćanjima i doživljajima«⁴⁷ utječe na poimanje vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti. Prema nekim autorima⁴⁸

»proces retradicionalizacije hrvatskog društva, započet 1990-ih godina, pridonio je učvršćivanju tradicionalističke orijentacije dijela mladih, a dodatno se produbila i polarizacija između tradicionalistički i modernistički usmjerene hrvatske mladeži«.⁴⁹

Pri tome postojanje obrazaca ponašanja među stavovima osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti nudi olaka rješenja i ponude u teoriji vrijednosnog prostora koja se sastoji od dvije osnovne dimenzije. Nazivamo ih tradicionalizam-modernizam i autoritarizam-liberalizam.

⁴⁶ Usp. Labus, *Sociolog religije...*, 78.

⁴⁷ Špiro MARASOVIĆ, *Kršćanska društvena svijest*, Split, Crkva u svijetu, 2010, 250, prema Ante VUČKOVIĆ, Kršćanski navještaj Boga i nova religioznost kod mladeži, *Bogoslovska smotra*, 69 (1998) 1-2, 47-64, 51.

⁴⁸ Vlasta ILIŠIN, Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata. Uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas, *Sociologija i prostor*, 46 (2008) 3-4, 221-240, 225; Vlasta ILIŠIN, Mladi i politika, u: Vlasta ILIŠIN, Furio RADIN (ur.), *Mladi uoči trećeg milenija*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2002, 155-202, 197; Vlasta ILIŠIN, Furio RADIN, Mladi u suvremenom hrvatskom društvu, u: Vlasta ILIŠIN, Furio RADIN (ur.), *Mladi. Problem ili resurs*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, 2007, 13-37; Vlasta ILIŠIN, Političke vrijednosti, stavovi i participacija mladih: kontinuitet i promjene, u: Vlasta ILIŠIN (ur.), *Mladi Hrvatske i europska integracija*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, 2005, 65-139.

⁴⁹ Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata: uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas, *Sociologija i prostor*, 46 (2008) 3-4, 221-240, 225.

»Prva je dimenzija više 'kulturalna' jer se u većoj mjeri odnosi na oblikovanje poželjnog ponašanja u sferi osobnih odnosa (na primjer, odnosi među spolovima, religioznost i sl.), a druga više na području poželjnih društvenih poredaka«⁵⁰

u političkoj i kulturnoj sferi. Prema Ronaldu Inglehartu,⁵¹ ove se dvije osnovne dimenzije mogu najbolje opisati u dvodimenzionalnom prostoru gdje jednu dimenziju čini polarizacija tradicionalističko prema sekularno-racionalnom, a drugu polarizacija vrijednosti preživljavanja prema vrijednostima kvalitete života.

»Modernizacija se sastoji u pomaku od tradicionalističkog prema sekularno-racionalnom polju, a postmodernizacija u pomaku od vrijednosti preživljavanja prema vrijednostima kvalitete života.«⁵²

U formiranju vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti na prvi pogled čini se da između osobne i društvene dimenzije kršćanskih vrijednosti kod mladih postoji povezanost, jer osobnost i društveni aspekt kršćanskih vrijednosti kod mladih imaju svojevrzne odnose i korelacije. S druge strane, svakidašnji život govori nam o postojanju raskoraka u ukorjenjivanju kršćanskih vrijednosti kod mladih u osobne, religiozne, svjetonazorske, vjerske, političke, gospodarske, kulturne i društvene strukture, što je uvjetovano »fragmentacijom« vrijednosnih orijentacija mladih ljudi. Stvorena su

»dva zasebna i paralelna svijeta – svijet javnoga ili političkoga, s jedne, i svijet privatnoga ili osobnoga, s druge strane. Svijet političkoga je stalno izložen ideologizaciji. Svijet osobnoga je stalno izložen povlačenju pred naletima kulture ironije.«⁵³

Otuda nužnost vrijednosno-kritičkog preispitivanja subjektivne i intersubjektivne krize, koja nastaje u masovnim razmjerima u društvu unutar krize identiteta. Osobni i društveni aspekti kršćanskih vrijednosti zaokupljeni su identitetom biti osoba u totalitetu. Zato struktura vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti može izbjeći relativistički individualizam koji religiju reducira na područje svijesti i osobnog doživljaja isključivši joj svaki objektivan sadržaj društvene pojave. Podjednako je tako moguće izbjeći i kušnju konfesionalnog folklorizma koji sav vjerski život svodi na rituale i obrede na razini građanskog protokola u društvu. Navedeno traži afirmaciju osobe u totalitetu

⁵⁰ Duško SEKULIĆ, Vrijednosno-ideološke orijentacije kao predznak i posljedica društvenih promjena, *Politička misao*, 48 (2011) 3, 35-64, 38.

⁵¹ Usp. Ronald INGLEHART, *Modernization and Postmodernization. Cultural, economic, and political change in 43 societies*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1997.

⁵² Duško SEKULIĆ, Društveni okvir i vrijednosni sustav, *Revija za sociologiju*, 42 (2012) 3, 231-275, 244.

⁵³ Tonči MATULIĆ, Kršćanska nada u kulturi ironije, u: Ivica PAŽIN (ur.), *Katehetski glasnik*, Zagreb, Nacionalni katehetski ured – Hrvatska biskupska konferencija, 2013, 25-42, 35.

da bi se izbjegle fundamentalističke reakcije zbog ugroze vlastitog kulturno-religijskog identiteta.

Interdisciplinarnost ovog rada, kao odgovor na složena pitanja koja se ne mogu na zadovoljavajući način riješiti pomoću metode svojstvene samo jednoj disciplini, zato traži razumijevanje epistemologije i metodoloških pristupa drugih disciplina koje oblikuju prostor mogućeg rješavanja mnogih problema.⁵⁴

»Za intelektualce čije je pripadništvo ovom tipu posve prirodno, karakteristična je vizija svijeta kao otvorenog projekta, pa se njihova nastojanja nadnose nad pukom empirijom, podjednako se uspješno opirući zavodljivosti operacionalizacije i zagrljaju pučine neostvarljivih snova. Zato nisu lišeni ni imaginacije, ni strasti, ali ih to ne sprječava da reflektiraju na tvrdu socijalnu zbilju.«⁵⁵

Prema tome, otvorena je mogućnost utjecaja na sociokulturne (tradicionalizam-modernizam) i sociostrukturalne (autoritarizam-liberalizam) pojave i procese putem načina ponašanja ili egzistencije solidarnog očovječenja. Odbacujući unutar kršćanskih vrijednosti okvire instrumentalnih stavova i vrijednosti ideološkog tradicionalizma i sekularizma u politici, moralne nedosljednosti, poniženja dobrote i rascjepa sa svijetom.⁵⁶

To je naposljetku moguće samo ukoliko je Crkva doživjela – slično kao i modernitet – stanovitu poučnu deideologizaciju.⁵⁷ Dakle, interdisciplinarnan, ili bolje rečeno transdisciplinarnan, pristup strukturi vrijednosne orijentacije kršćanskih vrijednosti nam otvara mogućnost za logiku osobnog i zajedničkog mišljenja (dijaloga) i djelovanja za moderan odnos prema tradiciji, obredu, pobožnosti i vjeri. Za današnje ljude postaje dapače moguće da budu u isti mah i moderni i pobožni.⁵⁸

Dakle, možemo zaključiti da samo stanoviti tip vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti dijeli sudbinu tradicije u liku kolektivismu, kao što modernost, također, proizvodi vrijednosnu orijentaciju kršćanskih vrijednosti, ali u liku individualizma. Zato se u ovom radu polazi od osebujno pluralističko-dijaloškog iskustva personalističke vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti kao mjesta dijaloga između individualizma i komunitarizma. Ova vrijednosna orijentacija ima vrlo važan društveno-povijesni utjecaj na motivacije i djelovanja za suvremeno društvo.

To pokazuje da su vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti, ispod vidljivog procesa retraditionalizacije i modernizacije – promičući personalistički i zajedničarski usmjeren kulturni proces globalne integracije – otvoreni prema transcencijama.⁵⁹ Pri tome djeluju u prevladavanju konteksta procesa

⁵⁴ Usp. Klein THOMPSON, *Interdisciplinarity. History, Theory, and Practice*, Detroit, Wayne State University Press, 2007, 46.

⁵⁵ Ćimić, *Iskušenja...*, 191.

⁵⁶ Usp. Bože VULETA, Mirotvorstvo Željka Mardešića, *Nova prisutnost*, 6 (2008) 2, 239-246.

⁵⁷ Usp. Mardešić, *Crkva, liberalizam i modernitet...*, 458.

⁵⁸ Bruno LATOUR, *Nous n'avons jamais été modernes*, Pariz, La Découverte, 1991, 52.

⁵⁹ Usp. Benedikt XVI., *nav. dj.*, br. 42.

identifikacije pojedinaca s vrijednosno-ideološkim prostorom kulturnih i političkih vrijednosnih poredaka. Doprinosi sposobnosti sučeljavanja s traženjem smisla u razlikovanju između ideološkog tradicionalizma i modernizma, a ova razlika nužno ne mora uključivati ogorčeni sukob, ali uz uvjet da jedna od zainteresiranih strana ne teži prevlasti. To dovodi do sve tješnjeg povezivanja čovječanstva što ga tvore osobe i narodi, a ono skriva neku vrstu unutrašnje ili duhovne globalizacije koja otvara logiku osobnog i zajedničkog mišljenja i djelovanja u život. Model društvene promjene koji je predložio američki politolog Ronald Inglehart⁶⁰ pokazuje nam se u našem slučaju kršćanskih vrijednosti epistemološko-teorijski važnim za intelektualnu sintezu prema unutrašnjoj ili duhovnoj globalizaciji. Ova globalizacija ne »fragmentira« vrijeme pretvarajući ga u prostor koji kristalizira procese⁶¹ povijesnih vrijednosnih orijentacija. Vrijednosnih orijentacija koje su izravno povezane s dimenzijama identiteta te se retradicioniziraju u političko kršćanstvo ili se udaljuju od univerzalno onto-antropoloških datosti i potrebe vjerničkog iskustva kršćanskog tipa pa se moderniziraju procesima sekularizacije i detradicionalizacije.

Zaključak

Nužnost navedenog pogleda i pristupa smislu i razumijevanju vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti u ovom radu otvorena je za nove spoznajne horizonte koji pokazuju bogatstvo duhovnih i teorijskih koncepata. Razumijevanje osobne i društvene integracije i kršćanskih vrijednosti omogućava motivacijsku funkciju kršćanskih vrijednosti, a ona zove na proširivanje prostora dijaloga o ovoj tematici u cjelini, navlastito između modernih i tradicionalnih kršćanskih vrijednosti. Ova motivacija doživljava najveći doseg u personalistički strukturiranim i usmjerenim kršćanskim vrijednostima u čijem je središtu osoba, što je sve više vrelo i utok užurbanih promjena i socijalno-povijesnih silnica iz koje se isijavaju nove ideje.

Mogućnost otkrivanja »antropološke i etičke duše« koja iz dubinâ usmjeruje univerzalno značenje osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti dovoljan je uvjet za nadvladavanje polarizacije između tradicionalističkih i modernističkih vrijednosnih orijentacija. Ona se prvenstveno očituje u nadvladavanju etičko-kulturalne perspektive individualističkog i utilitarističkog usmjerenja.⁶²

Nužnost razlikovanja »temeljnih vrijednosti« i »instrumentalnih vrijednosti« u određivanju vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti može se smatrati značajnim nalazom za vrijednosnu

⁶⁰ Usp. Inglehart, *nav. dj.*

⁶¹ Usp. Franjo, *nav. dj.*, 74.

⁶² Usp. Benedikt XVI., *nav. dj.*, br. 42.

strukturu društva. Vrijednosna struktura koja polazi od temeljne vrijednosti dostojanstva ljudske osobe – u personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji u odnosu prema kršćanskim vrijednostima – ovu vrijednost oplemenjuje i sa svoje strane čuva da se ne uruši u nehumani egoizam i asocijalni individualizam. To u modernom društvu može dovesti do promjena unutar vrijednosne orijentacije modernog društva. Mogućnost ove promjene može sve dublje sezati kako na osobnoj tako i na razini skupine ne preuzimajući samo ideje kršćanskih vrijednosti nego i njihov konkretan sadržaj.

Vrijednost dostojanstva ljudske osobe polazište je i srce svih drugih vrijednosti u modernoj svijesti. Intrinzična ljudskost, odnosno ljudsko dostojanstvo, ne ovisi o sociokulturnom i sociostrukturnom razumijevanje značenja vrijednosnih orijentacija i kršćanskih vrijednosti nego postoji kao urođena i utoliko neotuđiva činjenica svakog ljudskog bića. Zato samo stanoviti tip vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti dijeli sudbinu tradicije u liku kolektivismu, ili sudbinu modernosti koja također, proizvodi vrijednosnu orijentaciju kršćanskih vrijednosti ali u liku individualizma. To pokazuje da neki tipovi vrijednosnih orijentacija mogu (samo) prezentirati dio organizacijskog rasporeda sistema osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti. Zato personalistička vrijednosna orijentacija traži snažnu vjerničku interioriziranu svijest u vjerničkom iskustvu kršćanskog tipa. Ova svijest živi u primarnom religioznom činu kojim se u intimi vlastite savjesti prihvaća sveto ili vjerske istine kršćanstva.

Dakle, naš pristup tražio je filozofijski uvid u bit religije kao *religio* (J. Wach) i filozofijskom metodom transcendentalnoga promatranja (*theoria*) primjerenom transcendentnom (meta-fizičkom) »objektu« i »sadržaju religije«. ⁶³ Filozofijski pristup vrijednosnoj orijentaciji u odnosu prema kršćanskim vrijednostima se oslanja na personaliste poput Emanuela Mouniera i nije znanost u novovjekovnom, strogo pozitivnom smislu riječi. Zato opće dobro u personalističkoj vrijednosnoj orijentaciji nije samo skup pojedinačnih interesa, vrijednosti, odnosno sinonim za grupni interes koji nema samo u općem dobru svoje ispunjenje nego i metafizički korektiv. Opće dobro nije društveno uvjetovano i ono u sebi sadrži, o zbilji neovisne, agense – pokretačke sile koji vrijednosnu orijentaciju prema osobnim i društvenim dimenzijama kršćanskih vrijednosti stalno i iznova rađaju.

Predmet istraživačkog zanimanja u ovom radu zato je usmjeren na razumijevanje dubljeg sadržaja i značenja ontološke istine religije. Ono tvori iskustvo *sui generis*, a ono se očituje u religioznom iskustvu kao središnjem fenomenu iz kojega izrasta personalistička vrijednosna orijentacija kršćanskih vrijednosti. Pri tome je postavljen osnovni teorijski okvir iz kojeg se rad usmjerava prema otkrivanju vjerničkog iskustva kršćanskog tipa koji nije određen oblikom moći

⁶³ Nikola SKLEDAR, Čovjek i kultura. *Uvod u socio-kulturnu antropologiju*, Zagreb, Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta – Zaprešić, Matica hrvatska, 2001, 254.

i dominacije, biološkim i kulturnim identitetom u odnosu na njegovo društveno i prirodno okruženje. Personalistička vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti su osebujno strukturirane i artikulirane, zahvaćaju posvemašnje čovjekovo biće, razlikujući vjerničko iskustvo od liberalističkog individualizma i komunitarnog kolektivism. Prema tome, personalistička vrijednosna orijentacija i kršćanske vrijednosti afirmiraju čovjekovu dimenziju otvorenosti, a ona je manje uvjetovana institucionalnom specijalizacijom crkava kao – uvjetno rečeno – klerikalnih organizacija.

U ovom se radu zato daje pokušaj prevladavanja kulturnoantropološkog i sociokulturnog formalizma ili moralističkog pristupa vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima. Personalistički pristup vrijednosnoj orijentaciji i kršćanskim vrijednostima ne svodi se na djelovanje koje je određeno interakcijom između bioloških i kulturnih identiteta u odnosu na njihovo društveno i prirodno okruženje. Jasno je naznačena polazna točka kritičkog istraživačkog pristupa u ideji da je opasnost za budućnost kršćanskih vrijednosti u identitetskoj energiji, koja se kroz osobnu unutarost – nerijetko – udaljava od ontoloških struktura vrijednosne orijentacije i osobnih i društvenih dimenzija kršćanskih vrijednosti i zato postaje potencijalno vrlo prevrtljiva i nestabilna – pa se tako usmjerava u bezizlazne, katastrofalne situacije. Pritom zadržavamo relativnu samostalnost vrijednosne orijentacije i kršćanskih vrijednosti, tj. nemogućnost sociologičkoga svođenja kršćanskih vrijednosti na društvene uvjete bez ostatka. Zato ovaj rad osigurava susret s ljudskom osobom u totalitetu kao nezaobilaznom pretpostavkom opet probuđene personalističke vrijednosne orijentacije u odnosu prema kršćanskim vrijednostima. U izgradnji identiteta biti kršćanin u suvremenom svijetu zato je poseban naglasak postavljen na utjecaj personalističke teorije u formiranju kršćanskih vrijednosti.

Vlaho Kovačević

Value orientation and Christian values

Summary

The paper deals with the analysis of the dynamics in social changes of values, both personal and social, in regard to dimensions of Christian values. Value orientation and personal and social dimensions of Christian values is historically connected through a long period with authoritarianism on the political plane. That is why only the Second Vatican Council (1962-1965) will conclude that the value orientation and personal and social dimensions cannot be accepted on the plane of political authoritarianism, on the cultural plan of traditionalism, opening the possibility on the political plane for Christian personalism. It is in this sense that the value orientation and personal and social dimensions of Christian values assumes both a historical and a social possibility for political and cultural transformation of value orientations and personal and social dimensions of Christian values. By doing so it contributes to the possibility of removing the ideological traditionalism on the cultural and political plan in the structure of personal and social dimensions of Christian values and disregarding the authoritarianism as a part of the culture and politics of traditionalism.

Key words: value orientations, Christian values, personalism, spiritual globalization, engaged creator.

(na engl. prev. Boris Stojanović)